

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education

Challenges and Effects of Crisis Situations on Education

2
0
2
4

SELECTED
PAPERS

Berehove,
30-31 March 2023

International Academic Conference

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION

International Academic Conference
Berehove, 30–31 March, 2023

Selected papers

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

ЗУІ ім. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ
Берегове
2024

УДК 370:061.3

В 41

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF) рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Берсхауер-Олас, Єва Гуттерер, Лідіко Греба та Каталін Поллоі

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівієн Товт*

Коректура: *Лідіко Гріца-Варцаба, Лідіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівієн Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опаци Черв Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Автори, 2024

© Редактори, 2024

© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

**KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN**

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2024

ETO 370:061.3

K-95

A kiadvány a 2023. március 30-31-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke által rendezett *Krizishelyzetek hatása és kibívásai az oktatásban* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett anyagát tartalmazza.

Nyomtatott és elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2024. január 25., 1. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke.

Szerkesztette:

Berghauer-Olasz Emőke, Hutterer Éva, Greba Ildikó és Pally Katalin

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Dobos Sándor, Vezsdel László és Tóth Vivien*

Korrektúra: *Grixa-Varcaba Ildikó, Greba Ildikó és Lizák Katalin*

Borítóterv: *Tóth Vivien*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel:

Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének vezetője)

A kötetben található tanulmányokat a konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A konferenciát és a kiadvány megjelentetését
Magyarország kormánya támogatta**

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (keményfedelű)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© A szerzők, 2024

© A szerkesztők, 2024

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024

FERENC RAKOCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

**CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION**

International Academic Conference
Berehove, 30-31 March 2023

Selected papers

Transcarpathian Hungarian College
Berehove
2024

UDC 370:061.3

K-95

The publication contains materials of the international academic conference on *Challenges and Effects of Crisis Situations on Education*, organised by the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in Berehove on 30–31 March 2023.

Recommended for publication in printed and electronic form (PDF file format)
by the Academic Council of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education (record No. 1 of January 25, 2024)

This volume of conference materials has been prepared by
the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education
and Management of Educational Institutions and the Division of Publishing
of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Edited by:

Emőke Berghauer-Olasz, Éva Hutterer, Ildikó Greba and Katalin Pally

Technical editing and pagination: *Sándor Dobos, László Vezsdel and Vivien Tóth*

Proof-reading: *Ildikó Gricza-Varcaba, Ildikó Greba and Katalin Lizák*

Cover design: *Vivien Tóth*

Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing:

Sándor Dobos (head of the Division of Publishing of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Selected papers were proofread by the Scientific Board
of the international academic conference.

Authors are responsible for the content of the conference materials.

**The conference and the publication of selected papers
sponsored by the government of Hungary.**

Publishing: Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address:
Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Printing: “RIK-U” LLC (Address: Carpathian Ukraine Street 36, 88006 Uzhhorod, Ukraine.
E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (hardback)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Authors, 2024

© Editors, 2024

© Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2024

A KONFERENCIA TUDOMÁNYOS TANÁCSA

- Dr. habil. Bárczi Zsófia egyetemi docens, dékán** – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kara (Szlovákia)
- Prof. Dr. Bida Olena egyetemi tanár, tanszékvezető** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Csernicskó István egyetemi tanár, az MTA tagja, rektor** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Dr. Grabovac Beáta rendkívüli egyetemi tanár** – Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Szerbia)
- Prof. Dr. med. Grezsa Ferenc címzetes egyetemi tanár** – Károli Gáspár Református Egyetem, Pszichológiai Továbbképző Központ (Magyarország)
- Dr. habil. Hanák Zsuzsanna egyetemi docens, intézetvezető** – Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Pszichológia Intézet (Magyarország)
- Dr. habil. Híves-Varga Aranka egyetemi docens, intézetvezető** – Pécsi Tudományegyetem, Neveléstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Komár Olga egyetemi tanár** – Pavlo Ticsina Umányi Állami Pedagógiai Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Módszertana és Innovációs Technológiák Tanszék (Ukrajna)
- Dr. habil. Lidia Marszałek** – Mazóviai Akadémia, Plock (Lengyelország)
- Dr. Orosz Ildikó főiskolai docens, elnök** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Prof. Dr. Osadchenko Inna egyetemi tanár** – Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyetem, Szociális Munka és Rehabilitáció Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Prima Raisza egyetemi tanár** – Leszja Ukrajinka Volinyi Nemzeti Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Elmélete és Módszertana Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Pusztai Gabriella egyetemi tanár, az MTA tagja, intézetvezető** – Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Tóth Péter egyetemi tanár** – Selye János Egyetem, Neveléstudományi Tanszék (Szlovákia)

НАУКОВА РАДА КОНФЕРЕНЦІЇ

Барці Жофія, доктор габілітований, доцент, декан факультету центральноєвропейських студій Університету Костянтина Філософа в Нітрі (Словакія)

Біда Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Ганак Жужанна, доктор габілітований, доцент, директор інституту психології Католицького університету імені Кароля Естергазі (Угорщина)

Гівеш-Варга Аранка, доктор габілітований, доцент, директор інституту освітніх, педагогічних наук Печського університету (Угорщина)

Грабовац Беата, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальних і гуманітарних наук Новосадського університету (Сербія)

Грежа Ференц, психіатр, професор інституту післядипломної психологічної освіти Реформатського університету імені Гашпара Каролі, Інститут психології (Угорщина)

Комар Ольга Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Україна)

Маршалек Лідія, доктор габілітований, професор Мазовецької академії в Плоцьку (Польща)

Орос Ільдико Імріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, президент Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Осадченко Інна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна)

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна)

Пустаї Габрієлла, доктор педагогічних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), директор інституту освіти і культури Дебреценського університету (Угорщина)

Товт Петер, доктор педагогічних наук, професор кафедри освітніх, педагогічних наук Університету імені Яноша Шее (Словаччина)

Черничко Степан Степанович, доктор гуманітарних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), ректор Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

SCIENTIFIC COUNCIL OF THE CONFERENCE

Zsófia Bárczi, DSc, professor, dean – Constantine the Philosopher University in Nitra, Fakulte stredoeurópskych štúdií (Slovakia)

Olena Bida, DSc, professor, head of department – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions (Ukraine)

István Csernicsekó, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) rector – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Beáta Grabovac, PhD, associate professor – University of Novi Sad, Hungarian Language Teacher Training Faculty, Faculty of Social and Human Sciences (Serbia)

Ferenc Grezsa MD, honorary professor – Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Institute of Psychology (Hungary)

Zsuzsanna Hanák, DSc, professor, director of institute – Eszterházy Károly Catholic University, Institute of Psychology (Hungary)

Aranka Híves-Varga, DSc, professor, director of institute – University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Hungary (Hungary)

Olha Komar, DSc, professor, head of department – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Department of professional methods and innovative technologies in primary school (Ukraine)

Lidia Marszałek, DSc, professor – Akademia Mazowiecka w Płocku (Poland)

Ildikó Orosz, PhD, associate professor, president – Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Inna Osadchenko, DSc, professor – National University of bioresources and nature management of Ukraine, Department of social work and rehabilitation (Ukraine)

Raisa Prima, DSc, professor, head of department – Lesya Ukrainka Volyn National University, Department of Theory and Methodology of Primary Education (Ukraine)

Gabriella Pusztai, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) director of institute – University of Debrecen, Institute of Educational Studies and Cultural Management (Hungary)

Péter Tóth, DSc, professor – J. Selye University, Faculty of Education (Slovakia)

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

<i>Empirikus és neveléstörténeti kutatások eredményei / Результати емпіричних та історико-педагогічних досліджень / Results of empirical and educational historical research</i>	19
<i>Boldizsár Boglárka – Cseri Kinga – Sipos Judit: MAGYAR ÉS SZLOVÁK EGYETEMISTÁK TANULÁSI ÉS ÉLETVITELI VÁLTOZÁSAINAK VIZSGÁLATA A VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN</i>	21
<i>Csoóri Zsófia: A KÁRPÁTALJAI TANÍTÓKÉPZÉS SZERVEZÉSI ÉS PEDAGÓGIAI ALAPJAI A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDEJÉN (1919–1938)</i>	35
<i>Inántsý-Pap, Ágnes – Szilágyi, Barnabás: THE SEARCH FOR GREEK CATHOLIC IDENTITY THROUGH UPBRINGING AND EDUCATION</i>	47
<i>Kinczerová Adriana – Szabó L. Dávid: A PANDÉMIA HATÁSA AZ ERASMUS+ MOBILITÁSOKRA A SELYE JÁNOS EGYETEMEN</i>	55
<i>Molnár, Nikoletta: TEACHER-STUDENT COMMUNICATION CHARACTERISTICS AND THE CRISIS SITUATION</i>	67
<i>Pallay Katalin – Nagy-Füzesséry Bernadett: A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA ÉS AZ UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM MAGYAR HALLGATÓI KÖZÖTTI TÁRSAS KAPCSOLATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA ÉS EZEK HATÁSA A KÉT INTÉZMÉNY HALLGATÓINAK EREDMÉNYESSÉGÉRE</i>	77
<i>Szabó L. Dávid – Sýkora Hernády Katalin: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA MEGJELENÉSE A SZLOVÁKIAI ÉS A MAGYARORSZÁGI ÁLTALÁNOS ISKOLÁS OLYAN PEDAGÓGIAI DOKUMENTUMOKBAN, AMELYEK A DUALIZMUS KORSZAKÁVAL FOGLALKOZNAK</i>	101
<i>Szalay Ignác: A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI MAGYAR KÖZÉPISKOLAI TÖRTÉNELEMKÖNYVEK ILLUSZTRÁCIÓI</i>	111
<i>Varga, Aranka: VULNERABLE GROUPS IN CRISIS SITUATIONS: HOW TO SUPPORT ROMA STUDENTS' COPING STRATEGIES</i>	119
<i>Vincze Tamás András: MAGYAR ARISZTOKRATA HÖLGYEK PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGE A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN</i>	129

<i>Oktatásszervezési és távoktatási tapasztalatok / Досвід організації освітнього процесу та дистанційного навчання / Educational management and distance learning experiences</i>	137
<i>Andl, Helga – Laki, Tamásné: "WE ARE IN THIS TOGETHER" – DISTANCE LEARNING EXPERIENCE IN SMALL SCHOOLS IN A PANDEMIC IN SPRING 2021</i>	139
<i>Андрусик Павло: ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	151
<i>Bernhardt, Renáta: SECONDARY SCHOOL STUDENTS' VIEWS ON DIGITAL EDUCATION IN RELATION TO ON-LINE OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION</i>	157
<i>Чичук Антоніна – Кучай Олександр – Гуттерер Єва – Візавер Вікторія: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ І ВОЄННОГО СТАНУ</i>	167
<i>Dezső, Renáta Anna: "ALL'S WELL THE END'S WELL"? CHALLENGES AND LESSONS LEARNT OF AN INTERNATIONAL PEDAGOGY BACHELOR PROGRAM INTRODUCED IN THE MIDDLE OF THE COVID 19 PANDEMIC</i>	173
<i>Dudás János – Holovác József: ONLINE INFORMÁCIÓS RENDSZER KÉSZÍTÉSE AZ OKTATÁSI FOLYAMATOK ADMINISZTRÁLÁSÁRA A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA RÉSZÉRE</i>	183
<i>Furcsa, Laura: PERCEIVED BENEFITS OF ONLINE ORAL EXAMINATIONS AT UNIVERSITIES</i>	191
<i>Fábián Márta – Bárány Erzsébet – Lechner Ilona – Huszti Ilona: A RÁKÓCZI-FŐISKOLA HALLGATÓINAK ATTITÚDJE A (NYELV)TANULÁSHOZ A TÁVOKTATÁS SORÁN</i>	199
<i>Kecskés Judit: KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK A MAGYAR ALAPSZAKOS KÖZÖS KÉPZÉS FINNUGOR NÉPEK ÉS NYELVEK C. TÁRGYÁNAK OKTATÁSÁBAN</i>	215
<i>Magyar, Ágnes: HOW HAVE SECONDARY SCHOOL STUDENTS EXPERIENCED DIGITAL WORK SCHEDULES?</i>	225
<i>Prescott-Pickup, Francis J: DISTANCE LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC: THE EXPERIENCE OF STUDENTS IN A LARGE HUNGARIAN UNIVERSITY</i>	235
<i>Прядко Олександр: ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ</i>	247

<i>Oktatástechnológiai innovációk / Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі / Innovative educational technologies</i>	251
<i>Árva, Valéria – Márkus, Éva – Trentinné Benkő, Éva: APPLICATION OF EARLY LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY IN DIGITAL EDUCATION. A RESEARCH PROJECT BY THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES AND THE FACULTY OF PRIMARY AND PRESCHOOL EDUCATION, EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY</i>	253
<i>Baksa Adrien – Sztojka Mirosláv: A PROBLÉMAMEGOLDÓ GONDOLKODÁS TANÍTÁSA-TANULÁSA MATEMATIKA-ÓRÁN</i>	267
<i>Csucska Petra – Csopák Éva: AZ OLVASÁS IRÁNTI ATTITŰD VIZSGÁLATA AZ ESZENYI BÁZISISKOLA ALSÓ TAGOZATOS TANULÓINAK KÖRÉBEN</i>	275
<i>Jaskóné Gácsi, Mária: GAMIFICATION – TESTS OF STRENGTH IN THE DIGITAL SPACE FROM AN EDUCATOR'S PERSPECTIVE</i>	283
<i>Gonda, Zsuzsa: THE FEATURES OF TEACHING METHODS IN ONLINE HUNGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS DURING PANDEMIC</i>	295
<i>Гікоб Андрія: РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ</i>	307
<i>Molnár, Ákos – Prisztfőka, Gyöngyvér: THE POSSIBILITY OF A NEW TREND IN THE TEACHING OF PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOLS</i>	313
<i>Nagy Béla: A GENETIKA ONLINE OKTATÁSÁNAK SAJÁTOS-SÁGAI</i>	327
<i>Nagy-Kolozsvári, Enikő – Fábrián, Márta – Huszti, Ilona: USING GAMES IN THE YOUNG LEARNER ENGLISH CLASSROOM IN TRANSCARPATHIA</i>	333
<i>Papp, Beáta: HUNGARIAN-ITALIAN BILINGUAL EDUCATION IN THE LIGHT OF PUBLIC EDUCATION POLICY</i>	343
<i>Papp Gabriella: ONLINE FELÜLETEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA OKTATÁSSZERVEZÉS ÉS E-TEST SZERKESZTÉSE CÉLJÁBÓL</i>	351
<i>Tadeyeva Maria – Tadeyev Petro – Pávlovics Judit: INNOVÁCIÓS TECH- NOLÓGIÁK FEJLŐDÉSE A TEHETSÉGGONDOZÁSBAN</i>	359

<i>Szabó L. Dávid: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA DIGITÁLIS FELADATOKKAL VALÓ FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 7. ÉVFOLYAMÁN A DUALIZMUS KORSZAKÁNAK TANÍTÁSÁKOR</i>	367
<i>Az ukrainai oktatás helyzete a pandémia és a háborús körülmények között / Стан освіти в Україні в умовах пандемії та війни / The educational situation in Ukraine during the pandemic and war</i>	379
<i>Борисюнок Максим: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	381
<i>Васютіна Тетяна: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»</i>	387
<i>Височан Леся: ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ</i>	395
<i>Джандя Галина: ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ</i>	401
<i>Дзямко Вікторія – Дзямко Віталій: ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ</i>	405
<i>Золотаренко Тетяна: ДОСВІД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У НОРВЕГІЇ</i>	411
<i>Кіт Галина: НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ОРІЄНТАЦІЯ НА ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ</i>	417
<i>Коломісць Дмитро – Івашкевич Євген – Тертична Таїсія: РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ</i>	425
<i>Лазаренко Наталія – Коломісць Алла – Жовнич Олесь: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ</i>	431
<i>Орос Ільдико – Біда Олена – Кучай Тетяна: ОСВІТА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	435

<i>Осердчук Ольга</i> : ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСТВА ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ З МЕТОЮ ЯКІСНОГО МОНІТОРИНГУ	443
<i>Силадій Іван – Маринець Надія</i> : ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ГЛОБАЛЬНОГО ВИМІРУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	449
<i>Хижняк Інна</i> : ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	455
<i>Чопак Єва</i> : МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	463
<i>Шука Галина</i> : ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ.....	469
<i>Inklúzió – lelki egészség – egészség tudatosság – perspektívák / Інклюзія – психічне здоров'я – усвідомлене ставлення до здоров'я – перспективи / Inclusion – mental health – health awareness – perspectives.....</i>	477
<i>Атроценко Тетяна</i> : ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	479
<i>Berghauer-Olasz Emőke</i> : MENTÁLHIGIÉNÉS TÁMOGATÓ CSOPORT LEHETŐSÉGEI A FELSŐOKTATÁSBAN.....	485
<i>Biró Brigitta</i> : RAJZFEJLŐDÉSI SAJÁTOSÁGOK ÓVODÁS- ÉS KISISKOLÁSKORBAN	497
<i>Bús Ágnes – Bús Éva – Kovács-Bogya Tünde – Szántainé Baráth Anita</i> : SZEREPKONFLIKTUSOK A FELSŐOKTATÁSBAN A PANDEμία IDEJÉN	507
<i>Ceglédi Tímea – Fekete Dorottya – Pusztai Gabriella</i> : ÉRTÉKEK A REZILIENS PEDAGÓGUSOK ÉLETÚTJAIBAN.....	517
<i>Csebil Anikó</i> : TESTI ÉS LELKI EGÉSZSÉG, SPORTOLÁSI SZOKÁSOK A FŐISKOLAI CAMPUSON A PANDEμία IDŐSZAKÁBAN.....	523
<i>Erdei, Róbert</i> : A PROGRAMME TO FOSTER RESILIENCE AMONG KINDERGARTEN CHILDREN.....	531
<i>Гребя Ілдіко – Шелельо Тетяна – Гаврилюк Ілона</i> : БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ВПЛИВ РІЗНИХ ФАКТОРІВ НА ЙОГО РОЗВИТОК	539

<i>Hanák Zsuzsanna: ÁLLAPOT- ÉS VONÁSSZORONGÁS VIZSGÁLATA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN.....</i>	545
<i>Kiss Magdaléna: TANÁRI ATTITŰD A VAKOK OKTATÁSÁBAN.....</i>	553
<i>Kondé Zoltán – Kovács Judit: A COVID-TAPASZTALATOK ÖSSZEFÜGGÉSE A COVIDDAL KAPCSOLATOS IMPLICIT BEÁLLÍTÓDÁSOKKAL.....</i>	561
<i>Kós Nóra: KRÍZISHELYZETBEN ADÓDÓ TRAUMA TERÁPIÁJA.....</i>	571
<i>Lestyán Erzsébet: KRÍZISHELYZETEK MEGOLDÁSA PEDAGÓGIAI MÓDSZEREKKEL</i>	579
<i>Михайлович Кристина: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ УГОРЩИНИ.....</i>	587
<i>Пісняк Валентина: ІНКЛЮЗІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЯК ПІДТРИМАТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ</i>	593
<i>Sándor Zita: COVID–19-JÁRVÁNY MEGÉLÉSE ÉS BIOPSZICHOSZOCIÁLIS HATÁSA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN</i>	599
<i>Simon Gabriella: AZ ONLINE OKTATÁS HATÁSAI A PANDÉMIA ALATT, LEHETŐSÉGEINK.....</i>	615
<i>Sütő Éva: TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOKAT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK KISISKOLÁSKORBAN A PANDÉMIA IDEJE ALATT.....</i>	625
<i>Sýkora Hernády Katalin – Horváth Kinga – Pribéek László – Szabó L. Dávid: A TÁVOKTATÁS HATÁSA A TANÁRI ÉNHATÉKONYSÁGRA</i>	635

A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA ÉS AZ UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM MAGYAR HALLGATÓI KÖZÖTTI TÁRSAS KAPCSOLATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA ÉS EZEK HATÁSA A KÉT INTÉZMÉNY HALLGATÓINAK EREDMÉNYESSÉGÉRE

Pallay Katalin – Nagy-Füzesséry Bernadett

*II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Egri Lenkey János Általános Iskola
pallay.katalin@kmf.org.ua
bernadett3131@gmail.com*

Bevezetés

A társas kapcsolatok jelentősége pótolhatatlan az emberek életében, melynek alapja a szocializáció. A szocializáció a társadalomba való beilleszkedés folyamata, amely során az egyén megtanulja megismerni önmagát és környezetét, elsajátítja az együttélés szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedésformákat. A felsőoktatási szocializáció legfontosabb résztvevőit a hallgatótársak alkotják, akik társas támogatást nyújtanak egymásnak, információkat cserélnek egymás között, tanulmányi célok iránti elköteleződést biztosíthatnak, illetve magatartásmintákat továbbítanak. A társas támogatásnak lényeges részét alkotják a hatalmi és információskapcsolatok és viszonyok. Az akinek széles és stabil támogatói köre van, könnyebben jut hozzá fontos információkhoz, és könnyebben tudja érdekeit/akaratát érvényesíteni, így a tanulmányiban is eredményesebbnek bizonyul.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán (II. RF KMF) teljes mértékben magyar tannyelven történik az oktatás, az egyetemen viszont csak részben, az Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézetben (UNE UMOTI) van lehetőség magyar nyelven tanulni. Jelen tanulmány célja a II. RF KMF és az UNE UMOTI magyar hallgatóinak társas kapcsolatai elemzése, összehasonlítása, illetve megvizsgálni, milyen hatással van ez a tanulmányi eredményességükre. Arra a keressük a választ, hogy milyen szintű társas kapcsolattal rendelkeznek a vizsgált intézmények hallgatói, van-e közöttük észlelhető különbség, pozitív hatással van-e a tanulmányi eredményességükre, milyen további tényezők befolyásolják azt, illetve a szervezetekben lévő tagság, valamint a különböző programokon való részvétel pozitívan hat-e a kapcsolati tőke kialakulására és az eredményességre.

Társadalmi tőke, eredményesség és társas kapcsolatok

Bourdieu (1978) szerint az iskolai siker elsősorban a kulturális tőke családi transzmissziójának eredménye, amelynek következtében folyamatos az egyenlőtlen társadalmi struktúra reprodukciója. A kulturális tőke mértéke a tanulmányi beruházási stratégiákat is meghatározza, mégpedig nem csupán a tanulmányi eredmények által, hanem a társadalmi rétegekre jellemző habitus által. Az iskola feladata az lenne, hogy mérsékelje a származási egyenlőtlenségeket, azonban kiválasztási, értékelési és pálya-előkészítési mechanizmusai által rekonstruálja, sőt felerősíti azokat, s ezáltal a kulturális tőke egyenlőtlen elosztásának fenntartásához járul hozzá (Bourdieu 1978; Pusztai 2003). A másik megközelítés szerint ezt megelőzheti a tanulót körülvevő közösségek által teremtett erőforrások hatása.

Számos kutatás foglalkozik a társadalmi tőke és az iskolai eredményesség összefüggései vizsgálásával. A kutatások egyik része az eredményességet oktatáspolitikai, közgazdasági alapon, másik része pedig az oktatásszociológia szempontjait használva, az egyén társadalmi mozdíthatósága, magasabb státusz elérése szempontjából vizsgálja. Az első esetben jórészt a képzés szűkebb, pénzügyi értelemben vett, túlnyomórészt rövid távú költséghatékonyságát elemzik, a második esetben az oktatás különböző szintjei közötti továbblépést (Pusztai, 2009).

Az iskolák eltérő értékelési rendszerétől független standardizált teszteredményeket elsősorban a továbbtanulást és a munkapiaci belépést meghatározó, alapvető kulturális kompetenciák és tudás területein alkalmazzák függő változóként. Az európai kutatásokban a legutóbbi időig az iskolázottság (iskolai végzettség vagy az iskolai évek száma), a továbbtanulási aspirációk és az intézményválasztás volt a leggyakrabban alkalmazott függő változó. A tantárgyi érdemjegyekkel szembeni kritikákat, mely szerint ezek érvényességének intézményenkénti hibaaránya magas, mivel a tanulók más teljesítményét is megjelenítik bennük a tanárok felváltotta a sztenderdizált teszteredményekkel szembeni gyanakvás, mondván, hogy nem releváns tudást mérnek, illetve bizonyos oktatási hagyományok szerint nevelkedett diákokat előnyös helyzetbe hoznak (Pusztai 2009).

A társadalmi integráció hatása a tanulmányi eredményességre

Amikor a konstruktivista közösségértelmezés és Coleman társadalmi tőke elméletének megfontolásai alapján értelmeztük a hallgatók intézményi beágyazottságának kérdését, abból a korábbi kutatási tapasztalatból indult ki Pusztai (2011), hogy a hallgatói közösségek kapcsolathálózati struktúrája és a kapcsolathálóban közvetített információk, értékek és normák tartalma, illetve azoknak a szervezeti célokhoz való kapcsolata nagy mértékben befolyásolja az egyén iskolai pályafutását (Pusztai 2011).

Astin (1984) és Tinto (1993) az eredményes cselekvés magyarázataként a hallgatóknak az intézmény társadalmába való integrációját kívánta modellezni. Átfogó modelljeikben a hallgatók formális és informális társas rendszerekkel való összekapcsolódását gondolták végig, s Tinto kifejezetten azt állította, hogy az ezekben való kapcsolati integráltság olyan módon hat a teljesítményre, hogy a hallgató ennek révén eloldódik a felsőoktatás világából kifelé vonzó kötések-től, s a gyakori interakciók révén konformálódik a felsőoktatás befelé vonzó erőihez. A hallgató olyan mértékben integrálódik, amennyire képes osztozni a hallgatótársak normáiban, értékeiben, s amennyiben betartja az intézményi közösség vagy alközösség tartós formális és informális követelményeit. Miközben az integráció növekszik vagy erős marad, a hallgatói elkötelezettség mind a személyes tanulmányi célok, mind az intézmény irányában nő, s ez jótékonyan hat a teljesítményre. Az integráció hiánya eltávolodáshoz, lemorzsolódáshoz vezet. A tanulmányi és szociális integráció elmélete hosszú ideig az egyetlen domináns magyarázatnak számított a kérdésben. Az elmélet érvényességét Pusztai korlátozottan találta, hiszen a hallgatói szocializációról szólva rámutatott arra, hogy nem feltételezhető az, hogy az intézményekben kitapintható egy jól megragadható, ideális irányba ható közös kultúra, s a hallgatótársadalom sem alkot egy olyan egységes alakulatot, amelybe lépve univerzális hallgatói kultúrát sajátíthatna el az új belépő. Az elmélet felülvizsgálata alapján megállapítható, hogy az nem minden hallgatói csoportra érvényesíthető, mert a felsőoktatási expanzió újabb hullámaiban azok is megjelentek a felsőoktatás közelében, akik nem csak a kemény társadalmi státusmutatók szempontjából térnek el a hagyományos hallgatóktól. Azt a következtetést vonta le, hogy a kapcsolati integráltság csak bizonyos hallgatói csoport és meghatározott intézmény találkozása esetén válik teljesítményt támogató erővé. A másik meghatározó elméleti modell Bourdieu nevéhez köthető, melyben elsősorban a hallgatói és az intézményi szokás összeilleszkedésével magyarázzák az egyén teljesítményét. Ez az elmélet azokon a pontokon nem ad kellő magyarázatot, amikor a nem-tradicionális hallgatói csoportokon belül mutatkozó eredményesség-különbségekre keresünk választ. A habitus erősen összekapcsolódik a kemény társadalmi státusmutatókkal, így a hallgatók osztályokon, osztályfrakciókon belüli teljesítményének eltérései nem értelmezhetők ennek segítségével (Pusztai 2011; 2014).

A hallgatói szocializáció és az intézményi integráció elméleteiben az oktató az egyik meghatározó szocializációs ágens, mivel tantermi és tantermen kívüli körülmények között is többoldalú hatást gyakorol a hallgatókra. Több kutatás szerint azonban a felsőoktatási intézményi környezetben az intergenerációs informális kapcsolattartás nagyobb hatással van a hallgatói

beágyazódásra, s annak révén a kedvező tanulmányi döntések meghozatalára, mint az eredményes oktatói cselekvés révén előálló kognitív fejlődés (Astin 1998). Ami az oktatókkal való kommunikáció és a hallgatói társadalmi háttér összefüggését illeti, egyesek azt állítják, hogy az alacsonyabb státusúak körében az előbbi határozottabb jelenlétére van szükség (Pusztai 2013). A hallgatók extrakurrikuláris tevékenységei szintén alkalmasak arra, hogy az egyént a felsőoktatás kortárs közösségébe integrálják. A szakkollégiumi tagság, valamint a saját egyetem által kínált iskolarendszeren kívüli képzésekben való részvétel, emellett a diákszervezeti tagság is ösztönzést kínálhat erre.

A hallgatói intézményi odatartozás elemzése alatt Pusztai (2011) individuális attribútumra bukkant, melyet a felsőoktatási hallgatók beágyazódásának neveztek el. A beágyazódás relációs és kulturális rétegeit különítette el. A hallgatók felsőoktatásba lépése, tanulmányi orientációja, a normákról és a többletmunkáról vallott felfogása, biztonságérzete és eredményessége azoktól a kapcsolatoktól, diskurzusoktól függ, amelybe beágyazódnak. A beágyazottság eredetileg gazdaságszociológiából eredő fogalma Coleman társadalmi tőkekonceptiójának egyik fontos építőeleme. Azt a mértéket és minőséget jelenti, ahogy az egyén a személyes kapcsolathálóiba, illetve tágasabb társas kontextusába bekapcsolódik. A beágyazottság granovetteri koncepciójából kiindulva egyrészt a hallgatók személyes kapcsolatai (relációs beágyazottság), az őket körülvevő kapcsolathálóok struktúrája (strukturális kontextus), a tevékenységrendszerük beágyazottsága, valamint a környezetükben domináns értékek és normák hatása (kulturális beágyazottság). A hallgatók személyes kapcsolati beágyazottságát több dimenzióban vizsgálták, az inter- és intragenerációs relációk viszonylatában, amelyben a kapcsolatok irányultsága, a beágyazódás ereje és multiplicitása, az egyén intézményen belüli és kívüli társas tevékenységeinek köre és egymáshoz való viszonya kapott figyelmet. Az integrációs elméleteket tesztelő modell értelmében az intragenerációs beágyazottság akkor jön létre, ha a hallgató minél teljesebb mértékben tagjává válik az egyetemi hallgatótársadalomnak. Ez a beágyazódás teszi képessé arra, hogy a nem egyetemista kortársaihoz képest sajátos életcélokat, értékeket és normákat valljon magáénak. Természetesen – ahogy az előző fejezetekben érveltünk – korántsem gondolkozhatunk egységes hallgatói kultúrában, azonban a korábbi empirikus vizsgálatok szerint minden feltárt heterogenitásuk ellenére az ifjúsági kultúra sajátos belső szigetét képezik a felsőoktatás hallgatótársadalmi (Pusztai 2011, 2014).

Vizsgálták az összefüggéseket az intézményen belüli formális intergenerációs kapcsolatok karakterét elemezve a hallgatók extrakurrikuláris (tanulmányokkal és kutatásokkal összefüggő) tevékenységrendszerének a to-

vábttanulási tervvel. A részvétel belső struktúráját feltárva elkülönítették egymástól azon tevékenységeket, amelyek az oktatók és a hallgatók elmélyült szakmai interakcióit sejtető együttműködésekről vallanak, s amelyek felfoghatók a tanulmányi-tudományos szervezeti beilleszkedés egyik lehetséges indikátorának. A második faktort a hallgatók egymás közötti tanulmányi és tudományos együttműködésének vagy pályázati versengésének manifesztációjaként azonosították. Megállapítható, hogy az intergenerációs kooperáció egyértelműen a hasznára válik minden szülői iskolázottsági csoporthoz tartozó hallgatónak (Pusztai 2013).

Leginkább az alapfokú végzettségű szülők gyermekeinek aspirációira hat, de a közép- és felsőfokú végzettségűek gyermekeinek is lendületet ad. Az intra- és intergenerációs kapcsolatok erősségének kifejezésére olyan indexet alkottak, amelyben a hallgatókhoz aszerint rendeltek pontszámot, hogy hányféle kapcsolattartási formából tudtak profitálni. Minél többretű volt a kapcsolatuk a tanárral vagy kortársaival, annál magasabb pontszámot rendeltünk hozzá. (Pusztai 2010) generációs versengés lényegében csak a magas iskolai végzettségű családi háttérrel rendelkezők számára jelent igen jelentős erőforrást, az alacsonyabb iskolázottságú szülői csoportokban kevésbé, sőt az alapfokúak számára egyáltalán nem ösztönző. A hallgató intergenerációs beágyazottságáról nemcsak az általa elvégzett tevékenységek, hanem az egyetemi-főiskolai környezetben általa tapasztalt környezeti megnyilvánulások árulkodnak. Ennek a megközelítésnek a lényegi eleme, hogy a hallgató az integráltsága révén az intézményben összegyűjtött tapasztalatai – s főleg a társas kontextusa tükrébe nézve – folyamatosan újraalkotja magában a belépéskori terveit, céljait, továbbtanulási aspirációit. Az intézményi környezetben szerzett ilyen szignifikáns tapasztalatok közé tartoznak a rá irányuló, őt segítő tevékenységek, az egyetem vagy főiskola hallgatói jövőt építő jelenlétének percepciója (Pusztai 2010, 2011).

Megfigyelhető, hogy az intragenerációs beágyazottság a hallgatói kontextusban domináns nézetek kedvezőbb befogadását segíti, ami azonban nem minden esetben közelít az akadémiai eszményhez. Az individuális beágyazottsági szint leolvasható abból, hogy a hallgató mennyire azonosul a közvetlen intézményi környezet normáival, értékeivel, s mennyiben hajlik az intézményi közösség formális és informális elvárásaihoz való alkalmazkodásra. Ezenkívül rámutattak arra, hogy az erős beágyazódás nem minden esetben támogatja a hallgatók tanulmányi eredményességét, amit a tanulmányi előrehaladás szempontjából kedvezőtlen nézetek intézményi kontextusban való népszerűségével magyaráztunk (Pusztai 2011; 2012). Ebből kifolyólag fogalmazódott meg, hogy az intézményi környezetet önálló, kontextuális szinten megragadható változóként szükséges identifikálni (Pusztai 2014).

A kortárs kampuszközösségek tagjai két nagy csoportba sorolhatók aszerint, hogy az életük mekkora hányadát foglalja le az egyetemi-főiskolai közegben való létezés. A hallgatók tanulmányi pályafutásával foglalkozó szakirodalom azonban határozottan megkülönbözteti egymástól azokat, akik ebből a szempontból teljes értékű hallgatói életet élnek, s azokat, akik valamilyen okból több kontextusban osztják meg magukat. A nem maradéktalanul integrálódó hallgatók közé sorolhatók a külső munkahelyeken dolgozó, a máshol is tanulmányokat folytató, a házastárssal és eltartottal együtt élő, valamint a bejáró hallgatók. Az integráltság szempontjából speciális típust alkotnak a korábban más intézményekben felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók, akik a közelmúltban már egyszer átettek egy, vélhetően a jelenlegitől eltérő hallgatói kultúra elsajátításán. Amikor ezeket az indikátorokat egyenként vizsgáltuk, azonos szülői iskolai végzettség mellett a következők gyakoroltak egyértelműen szignifikáns pozitív hatást: az oktatóba és az egyetem vezetésébe vetett bizalom, az a benyomás, hogy az egyetem törődik a hallgatóval (intézményesen gondoskodik, pl. karriertanácsadással), a hallgató bekapcsolódása kutatási, tanulmányi lehetőségbe, részvétele az intézmény által szervezett felnőttképzésben, belső tanulmányi és érdekképviseleti szervezeti tagsága, illetve szülei és saját korábbi kapcsolathálóijához képest jelentősen bővült kapcsolathálója a tanulmányi mobilitás felé vonzó személyekkel (Pusztai 2011).

A hallgató magával hozott (demográfiai, társadalmi, kulturális és regionális) jellemzőin túl felsejlik egy olyan erőforrás-együttes, ami az egyetemi-főiskolai évek alatt szerzett társas tapasztalatok, az intézményben elérhető fő szocializációs ágensekkel fenntartott kapcsolatok révén áll elő. Úgy tűnik, ez alkalmas arra, hogy önálló és mérhető módon befolyásolja a hallgatói pályafutást. Az intézményi hatás egy jelentős szelete határozottan megragadható az inter- és intragenerációs beágyazottság befolyásának elemzése során. Feltűnő, hogy ezek a hatások nincsenek egymással harmóniában, az intergenerációs kapcsolati beágyazottság minden esetben erős pozitív hatással bír, míg az intragenerációs hálózati kötődés hatása nem konzekvensen pozitív. Az intézménybe való többszemponútú beágyazottság kifejezetten támogató hatással bír, a kampuszhoz kötődő extrakurrikuláris és önkéntes tevékenység segíti az eredményeséget, azonban a hallgatótársadalom világlátásában való osztozás különösen a mesterképzésben látszik visszahúzósnak. A többi változó hatásainak kiszűrése után egyértelműen és szignifikánsan ható erők az oktató-hallgató kapcsolat elsősorban informális oldalára irányították a figyelmet. Ennek legmarkánsabb alkotóeleme a hallgató és az oktató kapcsolattartásának az a vonatkozása, melynek eredménye az a hallgatói percepció, hogy a személyes pályafutását legalább

egy oktató figyelemmel kíséri. Az oktatói világlátás megismerésére azonban csak az oktató-hallgató interakciók bizonyos gyakorisága és mélysége esetén van lehetőség, s a harmónia kialakulása más, hatást gyakorló értelmező közösségek befolyásának függvényében inkább csak potenciális. A többi változóval összemérve is megerősíthető egyes intézményen kívüli közösségek önálló és pozitív hatása a hallgatók valóságkonstrukciójára. Ezek a nemzeti kisebbségi, a vallási és civil közösségekhez való tartozás, szórványosabban a kollégiumi kontextus, a tanulóorientált családi kapcsolatháló és a szoros baráti szövetség. A kisebbségi és a vallási, valamint civil közösségekhez tartozás felsőoktatási tanulmányi pályafutásra gyakorolt hatása további finomabb, terepközeli megközelítést alkalmazó kutatásokat, kiemelt figyelmet igényel (Pusztai 2011).

A határon túli oktatási intézmények teljesítményéről és a diákok tanulmányi eredményességéről elsősorban a közoktatási PISA-vizsgálatok alapján mérhetők. A 2003., 2006. és 2009. évi idősoros adatokból kiderül, hogy a kisebbségi diákok teljesítménye elmarad a többségi diákokétól, azonban az adatok finomabb elemzése arra is rávilágít, hogy kontextusbeli hatások is érvényesülnek. Az őslakosnak számító kisebbségi csoportokhoz tartozó diákok iskolai teljesítményét ugyanis az adott országban mérhető teljesítmények és az anyaországi szomszédság is befolyásolják. Az is észrevehető, hogy abban az esetben, ha egy intézményben (egy településen) kisebbségiek vannak többségben, akkor a kisebbségben lévő, de valójában többségi tanulók teljesítenek alul. A határon túli magyarok esetében a nemzetiségi részarányok mellett releváns kérdés, hogy az anyanyelvi vagy az államnyelvi oktatásban résztvevők teljesítenek-e jobban. A kisebbségi magyarok előrejutásának feltétele a kisebbségi oktatás sikeressége és a diákok tanulmányi eredményessége (Pallay 2019; Szemerszki 2015).

A kutatás célcsoportja, a kutatási minta

Kutatásunk célcsoportját a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézetének hallgatói képezik. E két intézmény biztosítja a nemzeti kisebbség megmaradását, hiszen Ukrajnában ezekben az intézmények nyújtanak lehetőséget a kárpátaljai magyarok számára anyanyelvükön diplomát szerezni. A főiskolán teljes mértékben magyarul történik az oktatás, az egyetemen viszont csak részben, az Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézetben van erre lehetőség. Ennek függvényében fontosnak tartottuk megvizsgálni a magyar hallgatók társas kapcsolatait, hiszen a két tanintézményben a nemzeti kisebbség másképp integrálódhat, mégpedig ennek az az oka, hogy a főiskolán a magyarok többségben vannak, míg az egyetemen ennek az ellenkezője figyelhető meg.

A mintavétel véletlenszerűen történt. A két intézményből összesen 154 válasz érkezett, a főiskola hallgatói közül 114 (az egész főiskolán 855 hallgató van jelenleg), az egyetemről 40-en (Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézetben 69 diák tanul). A minta nem tekinthető reprezentatívnak, viszont betekintést mutathat a két intézményben kialakult viszonyokról, a magyar hallgatók kapcsolati jellemzőiről és eredményességéről.

Kutatásunk eszköze a kérdőív volt. A kérdőív összeállításával törekedtünk arra, hogy jól megfogalmazott kérdéseket és állításokat tegyünk fel és a várható válaszokat is igyekeztünk jól megfogalmazni, több kérdésben nyújtottunk lehetőséget egyéni válasz megadására. A kérdőív tartalmaz részben saját, részben adaptált kérdéseket is.

Tanulmányunkban többek között arra keressük a választ, hogy melyek azok a tényezők, amelyek hatnak a hallgatók társadalmi tőkájére és kapcsolataikra. Vizsgáljuk, hogy milyen különbségek vannak a II. RF KMF és az UNE hallgatóinak a társas kapcsolatai között, valamint választ szeretnénk kapni arra a kérdésünkre, hogy milyen hatással van ez a diákok eredményességére. Milyen különbségek vannak a két intézmény nappali és levelező tagozatos kapcsolati tőkéje és eredményességei között, eredményesebbek-e a nappali tagozatosak? Vizsgálandó kérdés, hogy a hallgatók mennyire kötődnek a tanintézményhez, illetve ebben milyen részt képeznek a tanárok, diáktársaik támogatása, s ennek milyen hatásai lehetnek az eredményességre. További kutatási kérdés, hogy a szervezeti tagság, valamint a különböző programokon való részvétel pozitívan hat-e a kapcsolatok kialakulására. Végül azt vizsgáljuk, hogy a szocio-demográfiai háttér hogyan befolyásolja a kapcsolatok kialakulását és a felsőoktatásban való eredményességet.

A következőkben a kérdéseinkre adott hipotetikus válaszainkat mutatjuk be a szakirodalmak alapján:

1. *hipotézis:* Feltételezzük, hogy a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói magasabb kapcsolati tőkével rendelkeznek, mint az Ungvári Nemzeti Egyetemé.

2. *hipotézis:* Pusztai (2015) és Szemerszki (2015) kutatási eredményei alapján azt a hipotézist állítottuk fel, hogy a hallgatók tanulmányi eredményessége összefüggésben van a családi háttérrel.

3. *hipotézis:* Úgy véljük, hogy a magasabb kapcsolati tőke pozitív hatással van a diákok tanulmányi eredményességére.

4. *hipotézis:* Feltételezzük, hogy azon hallgatók, akik különféle szervezetek tagjai, valamint programok aktív résztvevői, magas társadalmi tőkével rendelkeznek, mely pozitívan hat az eredményességükre (Pusztai, 2011).

A társadalmi háttérvizsgálat eredményei és összehasonlítása a II. RF KMF és az UNE UMOTI hallgatói között

A kutatásban nagyobb részben a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói vettek részt, mely azzal magyarázható, hogy a főiskolán több magyar ajkú diák tanul, mint az UNE Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézetben. Ami a nemi megoszlást illeti, a lenti diagramon is látható, többségben vannak a nők (76,6%), míg a férfiak csupán 23,4%-ban vettek részt. Ha külön nézzük az intézmények kitöltőinek a nemi megoszlását, szignifikáns különbséget nem észleltünk, a főiskolások között 87,7% nő, az egyetemisták között pedig 80%. Számos kutatásban esik szó arról, hogy a pedagógus munka elnöiesedett, s ezt az alábbi minta is szemlélteti. A tanári szakma a jövedelem szempontjából évről évre csökken, így a férfiak inkább jobban jövedelmező pályát céloznak meg.

A megkérdezettek nagyobb része, pontosabban 60,4%-a nappali tagozaton végzi tanulmányait, 27,3%-a két szakon tanul, nappalin és levelezőn is egyaránt. A legkisebb arányban a levelező tagozatosak töltötték ki. Ez a tényező is befolyásolhatja a kapcsolati tőkét a hallgatótársak között, hiszen aki nappali tagozaton tanul, az több időt tölt együtt a többi diákkal, mint a levelezősök. Továbbá láthatjuk a hallgatók tagozati megoszlását a két vizsgált intézmény között (4. ábra). Érdekes, hogy azok a diákok, akik a nappali és a levelező képzésben is részt vesznek, nem minden esetben a választott intézményben végzik a második szakon a tanulmányaikat. Négy diák vesz részt a Nyíregyházi Egyetem Gazdálkodás és menedzsment szakán, egy diák a Debreceni Egyetemen tanul.

Megkérdeztük azt is, hogy a tanulás mellett van-e munkaviszonyuk, hiszen ez is hatással lehet a kialakult kapcsolataikra. A hallgatók 35,1%-a dolgozik, melyet Chi-négyzetpróbával összevetettünk a tagozattal. Szignifikáns eredményt kaptunk a munkavállalás és a tagozat között (1. táblázat), a levelezősök 92% dolgozik.

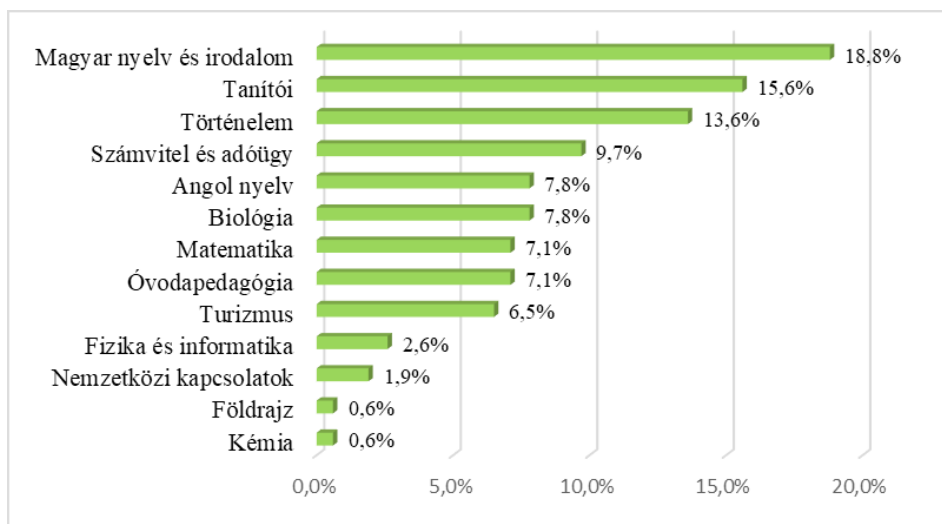
1. táblázat. A munkavállalás és a tagozat összefüggése

		Dolgozik-e tanulás mellett?			
		Igen	Nem	Chi-négyzet	Sig
Tagozat	Nappali	24%	76%	42,489	0,000
	Levelező	92%	8%		

Forrás: saját szerkesztés

A kérdőív kitöltése véletlenszerű mintavétellel történt, így különböző szakok-ról érkeztek válaszok. A diagram jól bemutatja, hogy legnagyobb arányban a magyar nyelv és irodalom (18,8%), tanítói (15,6%), a történelem (13,6%)

szakosok töltötték ki a kérdőívet, de nem sokkal vannak lemaradva a számvitel és adóügy szakos hallgatók sem. A földrajz és kémia szakról csupán 1-1 válasz érkezett.

1. ábra. A hallgatók szakok szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

Feltérképeztük a diákok családi állapotát. A hallgatók többsége egyedülálló volt a kérdőív kitöltésekor (53,2%), csupán 7,8% házas, illetve egy személy választotta az elvált opciót. A többiek élettársi- vagy párkapcsolatban vannak. Az eredménynek feltehetően az lehet az oka, hogy a hallgatók még túl fiatalok a párkapcsolathoz vagy a családalapításhoz, hiszen a kitöltők korosztályát tekintve is ez figyelhető meg. Akik az egyedülálló vagy párkapcsolatban élő státuszt választották, életkoruk 17–19. A házassági státusz jelenléte inkább a 24 év fölöttiekénél tekinthető meg.

Az egyik leglényegesebb tényezőkhöz tartozik a családi háttér, és ennek hatása a kapcsolatokra, tanulmányokra. Ezért felmértük a család anyagi helyzetét, illetve a szülők iskolai végzettségét. Az anyagi helyzetükről a hallgatók 63 százalékban átlagosnak ítélték meg saját családjukat, csupán 3,9%-nak átlagosnál rosszabb.

Az adatok együttes kezelése során megfigyelhető, hogy a hallgatók édesanyjai legnagyobb arányban érettségivel rendelkeznek (35,7%), viszont a diplomásoké sincs nagyon ettől lemaradva, hiszen 34,4%-a rendelkezik diplomával. Továbbá 23,4%-a szakiskolát fejezett be. Azok, akik kizárólag általános

iskolát végeztek, csupán 6,5%. A kitöltők édesapjának iskolai végzettségének a megoszlását a 14. ábra mutatja be. Ami őket illeti, köztük nagyobb az aránya a szakiskolával rendelkezőknek (37%). Érettségivel a hallgatók édesapjának 27,3%-a rendelkezik, diplomával pedig 23,4%. Rákérdeztünk arra is, hogy rendelkeznek-e PhD-fokozattal, négy diáknak az édesapja rendelkezik ilyen fokozattal. Az édesanyákhoz viszonyítva, az apák között több, aki csupán általános iskolát végzett (12,3%), viszont érdekes az, hogy a diplomával rendelkezők aránya is magasabb. Elmondható az adatok alapján, hogy a PhD-fokozattal rendelkező szülők a főiskolások közül vannak, míg az egyetemisták szülei ilyen fokozattal nem rendelkeznek. Továbbá az is megállapítható, hogy azok, akik csupán általános iskolával rendelkeznek, arányban több megtalálható a főiskolások között. Összességében megállapítható, hogy a hallgatók nagyobb része elsőgenerációs értelmiségként végzi tanulmányait.

Társas kapcsolatok jellemzésének összehasonlítása a II. RF KMF és az UNE UMOTI hallgatói között

A családi kapcsolat mellett az emberi élet meghatározói a baráti kapcsolatok. A közeli jó barátok számára kérdezve közvetve ráláthatunk a baráti kapcsolatok mélységére. E kérdésre életkortól, érettségtől, és persze személyiségtől függően nagyon eltérő válaszokat kaphatunk, így nehéz általánosan érvényesnek tekinthető átlagszámot megnevezni. Ugyanakkor általában a közeli jó barátok számának növekedésével ellenkező arányban változik ezen kapcsolatok biztonsága, mélysége, minősége. Az is bizonyos, hogy az évek előrehaladtával és a belső érési folyamattal együtt jár, hogy a közeli jó barátok megnevezéssel általában csak keveseket illetünk.

Arra a kérdésre, hogy hány barátja van, akivel gyakran van együtt szabadidejében, a legnagyobb arányban (76%) az 1–5 baráttal rendelkezők vannak. Többben, akik ezen a skálán belül jelölték válaszukat, megjegyezték, hogy ezek a legközelebbi barátaik. Akadtak olyanok is, akik azt állítják, nincs ilyen barátjuk (4,5%). A válaszadók 17,5%-a 6–10 baráttal rendelkezik, míg a legkevesebb százalékban jelölték azt, hogy több, mint 10 ilyen barátjuk van. Az adatok alapján elmondható, hogy átlagosan 3,9 olyan baráttal rendelkeznek a hallgatók, akikkel gyakran töltik együtt szabadidejüket. Az összes barát számát tekintve a két csoportnak közel hasonló baráti köre van. Összevetettük a két intézmény hallgatóinak a válaszait, s szignifikáns különbséget nem véltünk felismerni. Az egyetemistáknak a válaszaik alapján átlagosan 4,1, míg a főiskolásoknak – 3,9 közeli barátjuk van, ugyanakkor ez a minimális eltérés nem befolyásoló.

A tanulási folyamatban megjelenő személyes kötelek vizsgálatát a kialakult háttérkapcsolatokkal (hallgatótársakkal) folytatjuk. A kérdőív felmérte az egyetemi/főiskolai hallgatókkal, illetve a hallgatói társadalmon kívül eső barátokkal történő érintkezések sajátosságait. Az összesített eredményeket nézve, mind a két esetben a legnagyobb választás arra esett, hogy megbeszéljük a tanulmányaival kapcsolatos problémáikat. A jövőre vonatkozó terveiket inkább az egyetemen/főiskolán kívül barátaikkal beszéljük meg, viszont alig van eltérés a kettő között. A különböző típusú kontaktusok, találkozások az egyetemi/főiskolai és nem egyetemi/főiskolai barátokkal hasonló arányban történnek a két intézmény esetében.

A társas támogatás az egyik alapelve a sikeres társadalmi beilleszkedésnek. A társadalmi támogatás szemszögéből fontos a személyes kapcsolati tőkének a minősége, sűrűsége, erőssége, típusa, annak a gyakorisága. Minél több tagja van a személy kapcsolati hálójának, annál nagyobb esély van rá, hogy a tagok felől több támogatás jut a személynek. Ennek függvényében lényegesnek tartottuk összehasonlítani a társas támogatást az intézmény megközelítésének jellegével. Ami az egyetemen/főiskolán kívül barátokkal való kapcsolatot illeti, nincs szignifikáns eltérés. A hallgatótársak által nyújtott társas támogatás és az intézmény megközelítése között három változóban van eltérés. Az eredmények alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy azok a diákok, akik kollégiumban élnek, nagyobb mértékben töltik rendszeresen együtt szabadidejüket hallgatótársaikkal, illetve tanulnak és sportolnak együtt. Ez az eredmény várható volt, hiszen a kollégistáknak több lehetőségük, idejük van a mélyebb kapcsolat kialakítására diáktársaikkal.

2. táblázat. Társas támogatottság összevetése az intézmény megközelítésének mentén

	Beutazás	Kollégium	Albérlet	Helyi	Sig	N
Rendszeresen együtt tölti szabadidejét	0,53	0,81	0,75	0,53	0,004	154
Együtt tanul	0,53	0,77	0,58	0,65	0,041	154
Együtt szokott sportolni	0,20	0,50	0,33	0,24	0,003	154

Forrás: saját szerkesztés

Elemeztük a két intézmény közötti eltéréseket. A tanulmányokkal kapcsolatos problémák megbeszélése a hallgatótársak között a főiskolásokra jellemzőbb, mint az egyetemisták körében. Ugyanez elmondható az együtt-tanulásról és együttsportolásról is. Ellenben a tanulmányokkal kapcsolatos problémák megbeszélése a hallgatótársakon kívül az egyetemisták körében gyakoribb, illetve

tudományos kérdésekről, olvasmányokról, kultúráról, közéleti kérdésekről, művészetről való beszélgetés is náluk jellemzőbb. A többi kérdésben szignifikáns eltérés nem észlelhető.

3. táblázat. Társas támogatottság összehasonlítása a II. RF KMF és az UNE hallgatói között a hallgatótársak irányából

	II. RF KMF	UNE	Sig	N
Megbeszéli a tanulmányaival kapcsolatos problémáit	0,96	0,87	0,037	154
Együtt tanul	0,72	0,50	0,011	154
Együtt szokott sportolni	0,41	0,20	0,016	154

Forrás: saját szerkesztés

4. táblázat. Társas támogatottság összehasonlítása a II. RF KMF és az UNE hallgatói között a tanintézményen kívüli barátok irányából

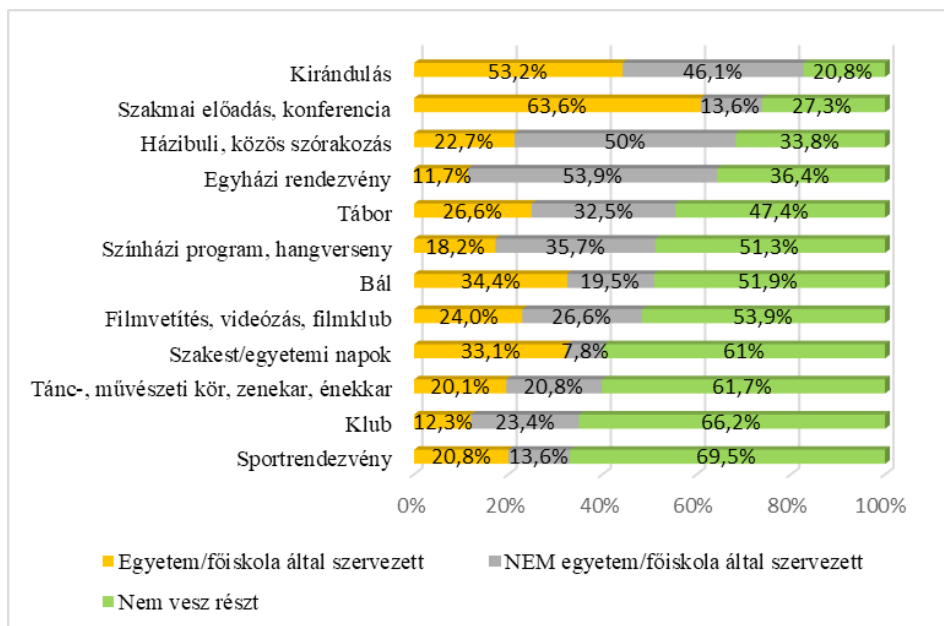
	II. RF KMF	UNE	Sig	N
Megbeszéli a tanulmányaival kapcsolatos problémáit	0,76	0,95	0,009	154
Tudományos kérdésekről beszélget	0,46	0,73	0,003	154
Olvasmányokról, kultúráról, közéleti kérdésekről, művészetről beszélget	0,59	0,85	0,002	154

Forrás: saját szerkesztés

Megkérdeztük azt is, hogy van-e a diákoknak olyan baráti körük, társaságuk, mellyel gyakran vannak együtt a szabadidejükben személyesen, illetve online térben. Mind a két esetben, ahogy ezt az ábrán is láthatjuk, a „van” választ nagyobb arányban választották, viszont a személyesen együtt töltött idő magasabb. Összehasonlítottuk a két intézményt, ellenben különbségeket nem véltünk felfedezni a kettő között.

Kutatásunk során megvizsgáltuk, hogy a diákok milyen mértékben vesznek részt az egyetem/főiskola, valamint nem az egyetem/főiskola által szervezett eseményeken, rendezvényeken. Az összesített adatokat megtekintve, ami a tanintézmények által szervezett eseményeket illeti, látható, hogy legnagyobb arányban szakmai előadáson, konferencián (63,6%) és kiránduláson (53,2%) vesznek részt a hallgatók. Nem az egyetem/főiskola által szervezett házibulikon, egyházi rendezvényen vesznek még nagyobb arányban részt a diákok. Leginkább sportrendezvényeken nem vesznek részt, amire az előző kérdés is utalt, ahol kis arányban jelölték, hogy együtt sportolnának a barátaikkal. Összevetettük a II. RF KMF- és az UNE-hallgatók válaszait, melyben több változó esetén is szignifikáns eltérésre lettünk figyelmesek. Az adatok alapján a főiskolások közül többen választották azt, hogy nem vesznek részt táborban,

kiránduláson, egyházi rendezvényen. Ellenben a tanintézmény, illetve nem a tanintézmény által szervezett az előbb említett események részvételében nagy különbségek nem mutathatók ki. A főiskolások nagyobb részben vesznek részt az intézményük által szervezett házibulin, klubokban. Az egyetemisták nagyobb mértékben adnak elő az egyetem által szervezett konferencián, ugyanakkor a másik intézmény hallgatói a nem főiskola által szervezett konferencián.

2. ábra. A hallgatók részvételének a megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

5. táblázat. Részvétel összevetése a két intézmény hallgatói között

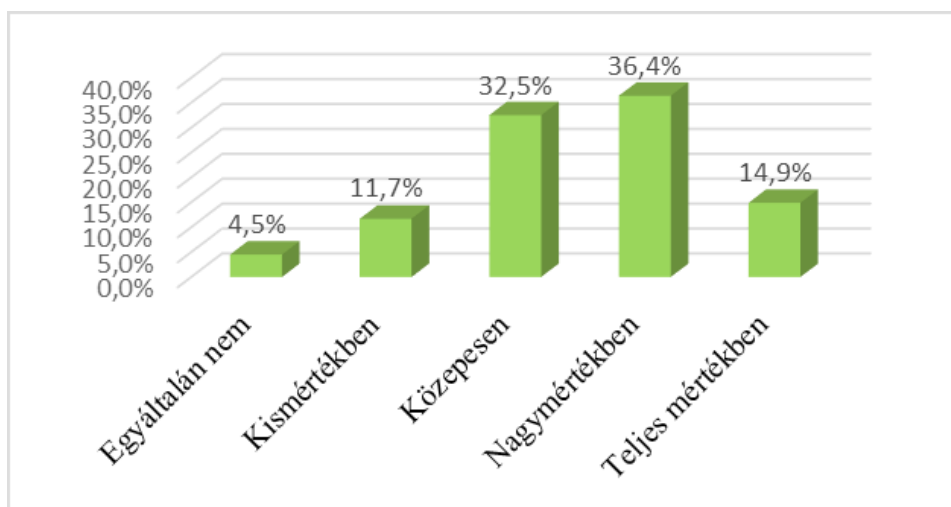
	II. RFKMF	UNE	Sig	N
Egyetemed/főiskolád által szervezett kirándulás	1,4	1,65	0,007	154
Egyetemed/főiskolád által szervezett házibuli	1,82	1,65	0,031	154
Egyetemed/főiskolád által szervezett konferencia	1,31	1,53	0,013	154
Egyetemed/főiskolád általszervezett klub	1,91	1,77	0,023	154
NEM tanintézmény által szervezett bál	1,84	1,7	0,051	154
NEM tanintézmény által szervezett szakest	1,37	1,45	0,048	154
NEM tanintézmény által szervezett sportrendezvény	1,77	1,85	0,015	154
Nem tanintézmény által szervezett konferencia	1,91	1,72	0,003	154

Az 5. táblázat folytatása

	II. RFKMF	UNE	Sig	N
Nem vesz részt táborban	1,58	1,38	0,026	154
Nem vesz részt egyházi rendezvényen	1,68	1,5	0,037	154
Nem vesz részt kiránduláson	1,85	1,62	0,002	154

Forrás: saját szerkesztés

A diákok többsége nagymértékben, illetve közepesen kötődik a tanintézményéhez (3. ábra), a két vizsgált mintában különbséget nem véltünk felfedezni. Összevetettük az alábbi kérdést a tagozattal, képzési szinttel és az évfolyammal. Úgy véltük, hogy a nappali tagozatosak jobban kötődnek, ellenben az eredmények alapján ez nem így van, nem mutatható ki szignifikáns eltérés. Az évfolyamokkal való összehasonlításban sem volt különbség, ugyanakkor a képzési szintnél kimutatható, mégpedig a BA-/BSc-hallgatók javára (6. táblázat).

3. ábra. A tanintézményhez való kötődés eloszlása

Forrás: saját szerkesztés

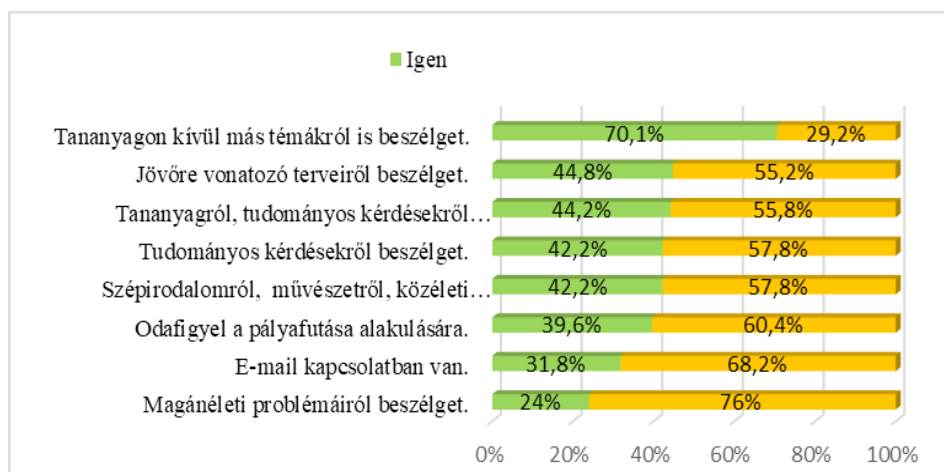
6. táblázat. A tanintézményhez való kötődés összehasonlítása a képzési szinttel

	BA/BSc	MA/MSc	Sig	N
Mennyire kötődik főiskolához/egyetemhez?	3,56	3,09	0,015	154

Forrás: saját szerkesztés

A hallgatók szocializációs folyamatában szerepet kapnak tanáraik, akik támogathatják, segítséget nyújthatnak a diákok problémáinak megoldásában, továbbá felkészíthetik őket a társas támogatás befogadásának és továbbadásának

folyamatában való részvételre (Pusztai, 2011). Ebből adódóan megvizsgáltuk a hallgatók kialakult kapcsolatait a tanáraikkal. Az oktatókkal történő kapcsolat kialakítása és fenntartása a 23. ábra tanulsága szerint nem csupán a tanulmányokra korlátozódik. A hallgatók 70,1%-a partnerre talál a tanár személyében abban, hogy a tananyagon kívül más témákról beszélgessenek, illetve 44,8% a jövőre vonatkozó terveit is megosztja. Összehasonlítottuk a két intézmény hallgatói válaszát, de eltérés nem található, tehát az feltételezhető, hogy a társas támogatottság tanárai felől megegyezik, vagy az eltérés nem értékelhető.

4. ábra. Tanári társas támogatottság eloszlása

Forrás: saját szerkesztés

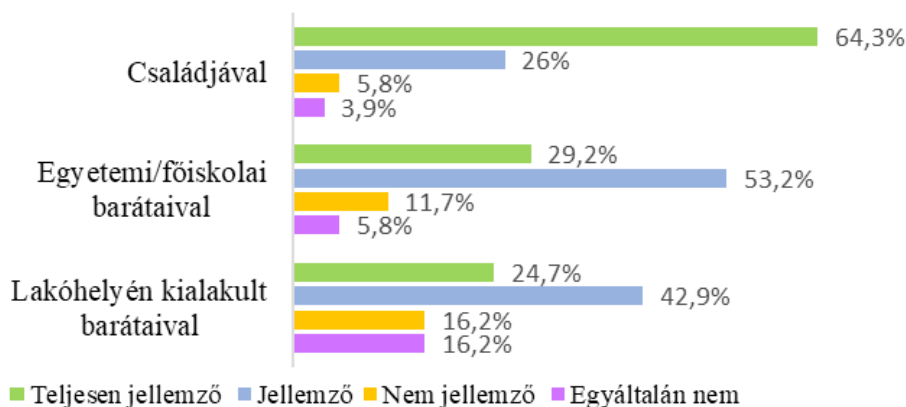
A segítségkérés a bizalom egyik mutatója, ezért a kapcsolatok vizsgálatánál fontos kérdésnek tartottuk azt, hogy a hallgatók kitől kérnek szívesebben segítséget, ha nehézségük akad a tanulmányaik során: évfolyamtársuktól, tanáruktól, felsőbb évesektől. A diákok leginkább évfolyamtársuktól kérnek segítséget, míg a tanáruktól a legkevésbé. A két intézmény hallgatói között a három mutatóból kettőben van szignifikáns eltérés. Feltételezhető, hogy a főiskola diákjai inkább kérnek segítséget tanáruktól, viszont az egyetemisták az évfolyamtársuktól nagyobb arányban (7. táblázat).

7. táblázat. Segítségkérés összehasonlítása a két intézmény hallgatói között

	II. RF KMF	UNE	Sig	N
Kér-e segítséget évfolyamtársától?	1,08	1,22	0,013	154
Kér-e segítséget tanárától?	1,69	1,47	0,013	154

Forrás: saját szerkesztés

A személyes kapcsolatháló a társadalmi tőke egy típusa. Több kutatás mutatott már rá arra, hogy a családtagok és a baráti kör nyújtotta biztos légkör elengedhetetlen feltétele az elégedettség érzésének (Utasi 2008). Ezért is tartottuk fontosnak megkérdezni, hogy milyen mértékben tartanak közeli kapcsolatot a családjukkal, az egyetemi/főiskolai, valamint a lakóhelyükön kialakult barátaikkal. Az alábbi ábra bemutatja, hogy leginkább a családjukkal tartanak bensőséges kapcsolatot (64,3% – teljesen jellemző). Ami a barátokat illeti, a tanulmányaik során kialakult barátságuk közelibb (53,2%), mint a lakóhelyen kialakult (42,9%), ugyanakkor ennek az aránya nem jelentős.

5. ábra. Kapcsolattartási jellemzők

Forrás: saját szerkesztés.

Összevetve a két intézmény hallgatói válaszát, találtunk szignifikáns különbséget, mégpedig az egyetemi/főiskolai barátok kapcsolatát illetően, mely alapján megállapítható, hogy a beregszászi intézmény diákjai szorosabb kapcsolatot ápolnak hallgatótársaikkal.

8. táblázat. Kapcsolattartási jellemzők összehasonlítása a két intézmény hallgatói mentén

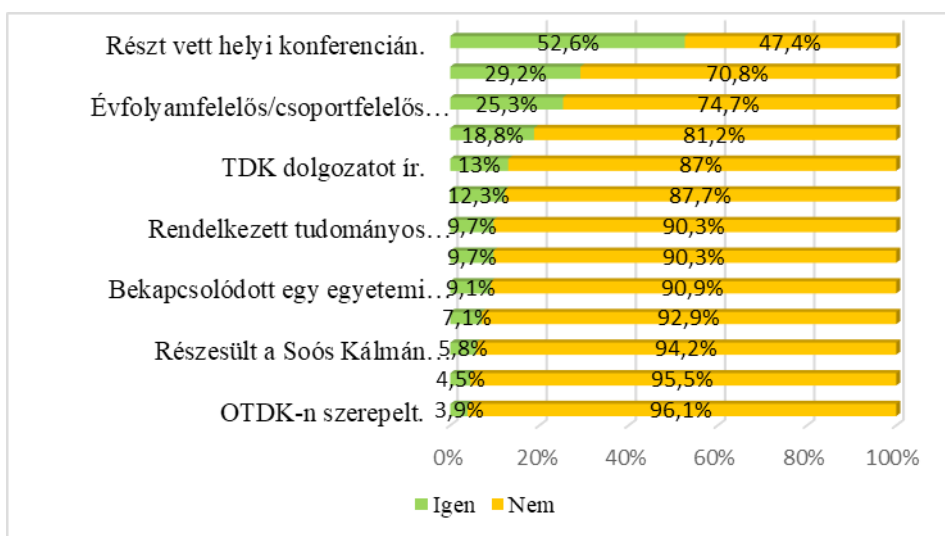
	II. RF KMF	UNE	Sig	N
Egyetemi/főiskolai barátai	3,13	2,85	0,056	154

Forrás: saját szerkesztés

A fentiekben felsorolt eredmények alapján elmondható, hogy beigazolódott az első hipotézisünk, miszerint a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói magasabb kapcsolati tőkével rendelkeznek, mint az Ungvári Nemzeti Egyetemé.

Társas kapcsolatok hatásának vizsgálata az eredményességre

Coleman (1994) koncepciója alapján a tanulói eredményességet a családi háttér nagy mértékben meghatározza. A hallgatónak a választott intézményhez való tartozását a beágyazódásának mértéke – mint egyéni jellemző – jeleníti meg. A tanulmányi eredményességnek vannak objektív mutatói, de a szubjektív mutatókat közvetlenül a hallgatók tudják közvetíteni. Ilyen lehet a kitűzött diplomaszerzési cél, a választott intézmény melletti kitartás. Jelentős tényező a tanulók erőfeszítése, kitartása, mely nemcsak fontos eredményességi tényező, hanem egyben kritikus feltétel is a tanulmányi eredményesség szempontjából. A munkavégzéssel kapcsolatos attitűdök, motivációk, a sport fontossága, a barátok megléte, a társas tapasztalatok a mentális egészség fenntartásához, erősítéséhez járulnak hozzá, amire nagy szükség van a tanulás alatt. Az a hallgató lesz eredményes, aki elvárt szintű morális értékrenddel, éhhatékonyágának tudatában célt-értelmet talál a tanulásában közösségi aktív részvétellel, ezáltal megfelelő mértékben integrálódik a közösségébe, saját véleményét képes kialakítani, gondolkodásán elgondolkodva, magas fokú fejlődőképességről tesz tanúbizonyságot. A felsőoktatási szereplők közötti bizalom, az oktatói interakciók, az egyetemi társak barátsága a hallgatói beágyazódást segítve kikövezik a hallgatói siker útját egészen a diploma megszerzéséig, vagy azon is túl. Az eredményesség mutatói közé nemcsak az elért pontszámok tartoznak, hanem a lemorzsolódás, továbbtanulás aránya is.

6. ábra. A hallgatók aktivitásának eloszlása különböző tevékenységekben

Forrás: saját szerkesztés

Korábbi kutatások igazolják (Pusztai 2011; Szemerszki 2015), hogy az eredményesség felmérése céljából érdemes feltérképezni, hogy a hallgatók végeztek-e valamilyen tanulmányi többletmunkát, illetve rendelkeznek-e nyelvvizsgával. A hallgatók eredményességének egyik lényeges tényezője az, hogy milyen mértékben vesznek részt különböző konferenciákon, kutatócsoportban, rendelkeznek-e tudományos publikációval, részesültek-e ösztöndíjakban stb. Ezekre is rákérdeztünk, s ennek az eredményét a lenti ábrán mutatjuk be. Jól látható, hogy a diákok meglehetősen passzívak. Minden kérdésben, kivéve egyet, a „nem” válaszra több esett. A megkérdezett hallgatók a legaktívabbak a helyi konferencián való részvételben (52,6%), bár alig haladja meg annak a felét. A legkevesebb választás (3,9%) az OTDK-n való szereplésre irányuló kérdésre érkezett. 29,2%-a rendelkezik középfokú vagy szakmai nyelvvizsgával, valamint 25,3% évfolyamfelelős/csoportfelelős posztot tölt be.

Az alábbi kérdést összehasonlítottuk a család anyagi helyzetével, csupán egy változónál mutatható ki eltérés, mégpedig a helyi konferencián való részvételben, mely arra enged adni következtetést, hogy az átlagosnál jobb anyagi helyzetben lévők nagyobb mértékben vesznek részt a konferenciákon.

9. táblázat. A hallgatók aktivitásának összevetése az anyagi helyzet mentén

	Átlagosnál jobb	Átlagos	Átlagosnál rosszabb	Sig	N
Részt vesz helyi konferencián	0,67	0,47	0,17	0,016	154

Forrás: saját szerkesztés

A különböző szervezeti tagságok a társadalmi integráció egyik alapfelvétele, hiszen ez pozitív hatással van a kialakuló kapcsolatokra és a tanulmányi eredményességre (Pusztai 2011). Így felmértük, hogy a diákok milyen csoportok, szervezetek tagjai. Az eredmények nem túl kecsegtetőek. Általánosan megállapítható, hogy a két felsőfokú intézmény hallgatói nem túl aktívak a közösségekhez tartozás terén. Legnagyobb arányban egyházi kisközösséghez tartoznak (20,1%), legkevesebben a Hallgatói Önkormányzathoz (3,2%). A felsorolt szervezeteken kívül a tanulók megjelölték a tagságukat a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségben, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetségben, illetve egy hallgató a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetségben.

A lemorzsolódás az eredményesség egyik mutatója. A megkérdezett hallgatók közül csupán 14-nek (9,1%) volt halasztása, csúszása a tanulmányai során (28. ábra). Különböző okokat neveztek meg: betegség, szülési szabadság, hanyagság, motiváció hiánya, lustaság, gyenge teljesítmény, külföldi munka, gondok a beutazással, évfolyammunka hiánya, lelkesedés elvesztése.

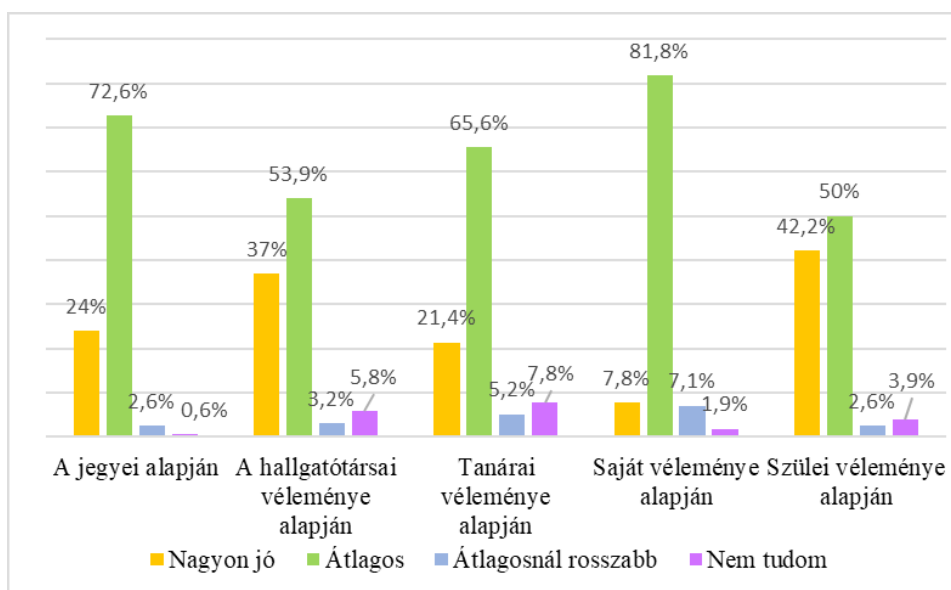
A halasztást összevetettük azzal a kérdéssel, hogy van-e olyan baráti köre, társasága, akivel gyakran együtt van személyesen vagy online térben. Az egyik változónál szembevetendő a szignifikáns különbség, mégpedig a baráti társasággal való személyesen időtöltés, vagyis azok, akik halasztottak tanulmányaik alatt, kevésbé rendelkeznek ilyen baráti körrel. Megvizsgáltuk a halasztás összefüggését a közeli kapcsolatok jellemzőivel, ellenben különbséget nem véltünk felfedezni.

10. táblázat. A baráti kör összevetése a hallgatók halasztása mentén

	Van	Nincs	Sig	N
Van-e olyan baráti köre, társasága, amellyel gyakran van együtt szabadidejében személyesen?	0,32	0,06	0,000	154

Forrás: saját szerkesztés

Megvizsgáltuk, hogy a diákok milyen választ adnak arra a kérdésre, hogy milyen tanulónak vallják magukat, illetve másoknak mi erről a véleményük. Az alábbi ábra bemutatja, hogy mindegyik alapján az átlagos van a legnagyobb arányban. A saját véleményük alapján kevesen vallották magukat nagyon jó tanulónak, a szülei véleménye alapján pedig annál inkább.

7. ábra. Ön mennyire jó tanuló?

Forrás: saját szerkesztés

Keresztábra-elemzéssel összevetettük a szülők iskolai végzettségét a fent említett kérdéssel. Összefüggést találtunk az anya iskolai végzettsége és az előbb

említett kérdés között. Azok a diákok, akiknek a szülei rendelkeznek érettségivel, valamint szakiskolát és felsőfokú intézményt végeztek, nagyobb arányban választották azt, hogy a tanáraik véleménye alapján átlagos vagy nagyon jó tanulók.

A kapott eredmények alapján beigazolódott a második hipotézisünk, miszerint *a hallgatók tanulmányi eredményessége összefüggésben van a családi háttérrel*, mivel összefüggéseket találtuk a család anyagi helyzete a szülői végzettség és az eredményesség mentén.

Összevetettük a közösségi tagságot a jó tanuló kérdéssel, ahol szignifikáns különbség egyetlen változónál se mutatható ki. Továbbá megnéztük azt is, hogy a szervezeti tagság, illetve a diákok aktivitása a különböző tevékenységekben összefüggésben van-e. Azok a hallgatók, akik Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetségének (KMDFKSZ) a tagjai, átlag felett vesznek részt konferencián, OTDK-n, publikálnak, írnak TDK-dolgozatot, bekapcsolódnak kutatócsoportba, részesülnek ösztöndíjban. A magasabb mértékű publikálás a KMDFKSZ tagjai között azzal is magyarázható, hogy a szövetség rendelkezik tudományos folyóirattal *Scientia Denique* (Tudomány dióhéjban) címmel. Összefüggést véltünk felfedezni a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szervezetének tagsága és az aktivitása között. A Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet tagjai is nagyobb arányban vesznek részt helyi konferencián. Feltételezhető, hogy ők az Ortutay Elemér Keresztény Tudományos Diákköri Konferencián adnak elő. A negyedik hipotézisünk részben igazolódott be, mégpedig: *Azon hallgatók, akik különféle szervezetek tagjai, valamint programok aktív résztvevői, magas társadalmi tőkével rendelkeznek, mely pozitívan hat az eredményességükre* (Pusztai 2011).

Ami a továbbtanulást illeti, felülreprezentált azok aránya, akik mesterképzésben szeretnék folytatni tanulmányaikat, ez természetesen azokra igaz, akik jelenleg BA-/BSc-képzésben vesznek részt. Szintén magas azon hallgatók aránya, akik szakirányú továbbképzésben (48,1%), egyéb nem akkreditált tanfolyamon, képzésben vennének részt (45,5%). A hallgatók 30,5%-a tervez doktori képzésen tanulni.

Chi-négyzetpróbával összevetettük, hogy hogyan hat a halgatótársakkal való kapcsolat a továbbtanulási tervekre ahol több változóban is észrevettünk szignifikáns különbséget. A kapott eredmények alapján elmondható, hogy azok a diákok, akik együtt tanulnak, rendszeresen töltik közösen szabadidejüket, illetve van olyan barátja hallgatótársai között, aki betegség esetén meglátogatja/telefonon keresi, nagyobb arányban szeretnének részt venni szakirányú továbbképzésben, valamint doktori képzésben. Ezek alapján beigazolódott harmadik hipotézisünk, vagyis *a magasabb kapcsolati tőke pozitív hatással van a diákok tanulmányi eredményességére*.

A társadalmi integráció fontos kérdése az, hogy hol szeretnének letelepedni a jövőben a diákok. Az eredmények magukért beszélnek, 64,9%-a Kárpátalján tevezik a jövőjét, ezt követi azok száma, akik Magyarországon, 18,8%-kal. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a diákok társadalmi integrációja magas.

Összegzés

Kutatásunk során a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, valamint az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézetének hallgatóinak társas kapcsolatait, társadalmi integrációját vizsgáltuk, illetve kitértünk az eredményességükre ható tényezőkre is. Kutatásunk egyik fő célja az volt, hogy felmérjük, van-e különbség a két intézmény diákjainak kapcsolati tőkéje között, feltárni azokat a tényezőket, melyek leginkább befolyásolják a kapcsolatok kialakulását. Megvizsgáltuk a lehetséges összefüggéseket a kialakult társas kapcsolatok, valamint a tanulmányi eredményesség között. Feltérképeztük, milyen különbségek vannak a nappali és levelező tagozatosok kapcsolati tőkéje között, mennyire kötődnek a hallgatók a tanintézményükhöz, illetve ebben milyen részt képeznek a tanárok, diáktársaik támogatása, s ennek milyen hatásai lehetnek az eredményességre. Kutatási kérdéseink között szerepelt, hogy a szervezetekben lévő tagság, valamint a különböző programokon való részvétel bír-e pozitív hatással a kapcsolatok kialakulása mentén. Továbbá a szociodemográfiai, családi háttér hogyan befolyásolja a kapcsolatok kialakulását és a felsőoktatásban való eredményességet.

Az első hipotézisünk az volt, hogy *a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói magasabb kapcsolati tőkével rendelkeznek, mint az Ungvári Nemzeti Egyetemé.* Ez a feltételezésünk beigazolódott, hiszen a társas támogatottságot, illetve kapcsolattartási jellemzőket felmérő kérdések elemzésénél szignifikáns különbséget véltünk felfedezni a két tanintézmény összehasonlításakor, amelyben a főiskolások nagyobb értékeket értek el.

A második hipotézisünket Pusztai Gabriella és Szemerszki Marianna kutatási eredményei alapján állítottuk fel, mégpedig *a hallgatók tanulmányi eredményessége összefüggésben van a családi háttérrel.* A családi háttérrel a szülők iskolai végzettsége, s a család anyagi helyzete mentén vizsgáltuk. Az eredményességet mérő kérdések és a családi háttér mentén találtunk összefüggéseket. Azok a diákok, akik átlagosnál jobbnak ítélik a család anyagi helyzetét, átlag feletti mértékben vesznek részt konferenciákon. Ezenkívül, akiknek a szülei rendelkeznek érettségivel, valamint szakiskolát és felsőfokú intézményt végeztek, nagyobb arányban választották azt, hogy a tanáraik véleménye alapján átlagos vagy nagyon jó tanulók. Vagyis, a második hipotézisünk is beigazolódott.

Harmadik hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy *a magasabb kapcsolati tőke pozitív hatással van a diákok tanulmányi eredményességre*. A kapott eredmények alapján elmondható, hogy azok a diákok, akik együtt tanulnak, rendszeresen töltik közösen szabadidejüket, illetve van olyan barátja hallgatótársai között, aki betegség esetén meglátogatja/telefonon keresi, nagyobb arányban szeretnének a jövőben részt venni szakirányú továbbképzésben, valamint doktori képzésben. Ezzel megerősítést nyert a hipotézisünk.

A negyedik hipotézisünkben azt állítottuk, hogy *azon hallgatók, akik különféle szervezetek tagjai, valamint programok aktív résztvevői, magas társadalmi tőkével rendelkeznek, mely pozitívan hat az eredményességükre*, csak részben igazolódott be. Összevetve az eredményesség és a társadalmi tőke mutatóit a szervezetekben lévő tagsággal, nem minden esetben találtunk összefüggést.

Eredményeink arra engednek következtetni, hogy a magas kapcsolati tőke kialakulásában szerepet játszik a családdal, hallgatótársakkal, illetve a barátokkal való kapcsolat mélysége, mely fontos tényezőként hat a hallgatók sikeres előmenetelében.

Hivatkozott irodalom

- ASTIN, Alexander W. (1984): *Student Involvement: A developmental theory for higher education*. Journal of College Student Personnel, 25. 297–308.
- BOURDIEU, Pierre (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Budapest. Gondolat Kiadó.
- BOURDIEU, Pierre (1986): The forms of capital. In: Richardson, J., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood: 241–58.
- COLEMAN, James S. (1994): Társadalmi tőke. In: Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *A gazdasági élet szociológiája*. Budapest, Aula Kiadó. 99–127.
- PALLAY Katalin (2019): Nemzeti kisebbségi hallgatók tanulmányi eredményessége. In: *Educatio*. 28 (4). 810–818.
- PUSZTAI Gabriella – Ceglédi Tímea (2015): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. Nagyvárad–Budapest, PARTIUM- PPS –UMK. 210–223.
- PUSZTAI Gabriella (2003): *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolák az ezredfordulón*.
- PUSZTAI Gabriella (2004): Kapcsolat a jövő felé. Közösségi erőforrások szerepe roma/cigány diplomások iskolai pályafutásának alakulásában. In: *Valóság* 5. 69–84.
- PUSZTAI Gabriella (2009): *A társadalmi tőke és az iskola*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.
- PUSZTAI Gabriella (2010): A hallgatói kapcsolatrendszer és tanulmányi eredményesség összefüggései. In: Kiss Endre – Buda András (szerk.): *Interdiszciplináris pedagógia*. Debrecen, Kiss Árpád Archivum Könyvtára–DE Neveléstudományok Intézete, 173–185.
- PUSZTAI Gabriella (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezéig. Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban*. Budapest, Új Mandátum Kiadó
- PUSZTAI Gabriella (2013): Hallgatói vallásosság és felsőoktatási beágyazottság. In: *Confessio* 1. 26–44.
- PUSZTAI Gabriella (2014): Variációk a felsőoktatási környezetre. Kísérlet az intézményi környezet hallgatói eredményességre gyakorolt hatásának vizsgálatára. In: *Felsőoktatási műhely* 3. 67–90.
- SZEMERSZKI Marianna (2015a): *Eredményesség az oktatásban: dimenziók és megközelítések*. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet
- SZEMERSZKI Marianna (2015b): A felsőfokú tanulmányi előmenetelt és sikerességet befolyásoló tényezők. In: Pusztai Gabriella – Kovács Klára (szerk.): *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Nagyvárad–Budapest, Partium Könyvkiadó, Új Mandátum Könyvkiadó. 108–117.
- TINTO, Vincent (1993): *Leaving college. Rethinking the Causes and Cures of Student Attrition*. Chicago–London. The University of Chicago Press.
- UTASI Ágnes (2002): Társadalmi integráció és családi szolidaritás. In: *Educatio*. 14 (3). 384–403.

В 41 Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування. Наукове видання (Збірник наукових праць) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. – 652 с. (українською, угорською та англійською мовами)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

УДК 370:061.3

Наукове видання

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

2024 р.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної
освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівісі Товт*

Коректура: *Ілдіко Гріца-Варцаба, Ілдіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівісі Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опацої Черє Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою
міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

**Проведення конференції та друк видання здійснено
за підтримки уряду Угорщини.**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса:
пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19 липня 2022 року*

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна
пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 21.05.2024. Шрифт «Garamond».
Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 52,98.
Формат 70x100/16. **Замовл. №**